

Danny Pieters

Bevezetés az EK országainak társadalombiztosítási törvényhozásába: * Franciaország

A francia társadalmi biztonsági rendszer keretén belül a különféle foglalkozási csoportok részére külön rendszereket hoztak létre. Négy ilyen rendszer különíthető el:

(1) Az általános rendszer (*le régime général*). Ez a legfontosabb. Ez vonatkozik azokra a kereskedelmi és ipari alkalmazottakra illetőleg alkalmazottnak tekintett személyekre, akikre más speciális rendszer nem érvényes. A rendszer biztosítást nyújt a betegség, anyaság, munkaképtelenség, a munkahelyi baleset és foglalkozási ártalom, az öregség és a halál kockázata ellen, továbbá fedezi az alkalmazottnak, magánvállalkozóknak (a mezőgazdasági dolgozók kivételével) és a nem-aktív személyeknek járó családi juttatásokat.

(2) A mezőgazdasági rendszer (*le régime agricole*). Az agrárszektorban dolgozók (az önálló gazdák kivételével) az általános rendszer keretében nyújtott védelemhez hasonló ellátásokat élveznek. Az önállóan gazdálkodókat ez a rendszer csak az öregség és a családi terhek kockázata ellen biztosítja.

(3) Speciális rendszerek (*les régimes spéciaux*), amelyek bizonyos alkalmazotti csoportokat (vasúti alkalmazottak, bányászok, köztisztviselők stb.) fednek le. Mindegyik rendszer más-más jellegű védelmet nyújt. Azonos jellegű kockázatok esetén a juttatásoknak el kell érniük az általános rendszer keretében nyújtott juttatások szintjét.

(4) Az egyéb autonóm rendszerek a nem-mezőgazdasági önálló egyszemélyes vállalkozások számára (*les régimes autonomes des professions non salariées, non agricoles*). Ezek a rendszerek a betegség, az anyaság és az öregség kockázata ellen nyújtanak védelmet.

Az általános rendszer és a többi rendszer bizonyos fókig összehangoltan működik. Különösen fontos, hogy a rendszerek egy részére vagy egészére egységes jogszabályok vonatkoznak az adminisztráció, a pénzügyek kezelése és a bírósági eljárások tekintetében.

A fent leírt rendszerek együttesen a „törvényben szabályozott társa-

* A tanulmányt rövidített formában közöljük. A további fejezeteket folytatólagosan adjuk közre az *Esélyben*.

dalmi biztonsági rendszert” alkotják (*les régimes légaux*). Emellett számos kiegészítő társadalombiztosítási rendszer működik:

(1) Kiegészítő nyugdíj rendszerek, amelyek eleinte kollektív szerződésen alapultak; 1972 óta pedig törvényileg kötelezőek az általános és a mezőgazdasági rendszer minden alkalmazottja számára.

(2) Kiegészítő betegellátás. Kollektív szerződésen alapuló rendszerek egész sora biztosítja a törvényben szabályozott betegellátás teljes vagy részleges kiegészítését.

(3) Munkanélküli segélyek. A munkanélküliség kockázata ellen egyrészt a – fenti értelemben vett – törvényben szabályozott társadalmi biztonsági rendszer, másrészt a munkatörvény nyújt védelmet. A jelenlegi rendszer – amely a korábbi közsegélyrendszer (*assistance publique*) és egy kollektív szerződésen alapuló biztosítási rendszer szintézise – minden szerződéses alkalmazott számára kötelező.

(4) Segély. Akárcsak a munkanélküli rendszer, a segély sem része a szó szoros értelmében vett törvényben szabályozott társadalmi biztonsági rendszernek. Egyfajta kiegészítő szerepet tölt be.

Ez a fejezet az általános rendszer (*le régime général*), a munkanélküli rendszer és a segélyrendszer bemutatására korlátozódik.

Az 1958-ban kikiáltott Ötödik Köztársaság Alkotmánya átvette az 1946-os Alkotmány bevezetőjét. Ez a bevezető számos szociális elvet nyilvánít „korunk különleges szükségletének”. Az Alkotmány kimondja, hogy a nemzet köteles biztosítani minden egyén és család számára a fejlődésükhöz szükséges feltételeket (10. cikkely); továbbá biztosítania kell az egészségvédelmet, a megélhetés anyagi eszközeit, a pihenést és a szabad időt minden egyén számára (különös tekintettel a gyermekekre, anyákra és az idős alkalmazottakra). A 11. cikkely leszögezi, hogy a közösség köteles kielégítő megélhetési eszközöket biztosítani azoknak, akik koruk, fizikai vagy elmebeli állapotuk miatt, vagy a gazdasági helyzet következtében nem képesek munkát vállalni. Úgy tűnik, ez idáig sem az alapvető szociális jogokat érintő elvek, sem az, hogy az Alkotmány 2. cikkelye Franciaországot szociális köztársaságnak minősíti, nem hozták meg egy pozitív társadalmi biztonsági rendszer jogi megalapozását. Ahhoz, hogy meg lehessen határozni a társadalmi biztonsági törvénykezés alapvető elveit, az Alkotmány 34. cikkelye egy, az országgyűlés által elfogadott törvény közvetítését igényli. A francia alkotmányos rendszernek megfelelően azokban az esetekben, amelyekben nem jelennek meg ezek az alapvető elvek, a törvényhozói hatalom a kormány kezében van (a kormány rendeletek útján intézkedik). Az országgyűlés felhatalmazhatja a kormányt arra, hogy bizonyos céllal és korlátozott ideig az országgyűlés hatáskörébe tartozó területeken törvénykezzen (ebben az esetben a kormány szabályrendeleteket hoz).

A társadalmi biztonság általános rendszerének legfontosabb jogi forrása a társadalombiztosítási törvénykönyv (*Code de la Sécurité Sociale*). Az 1956-ban alkotott törvénykönyv kodifikálja a társadalmi biztonság általános rendszerére vonatkozó törvényeket. A törvénykönyvet 1985-ben felülvizsgálták.

A Munka Törvénykönyvben (*Code du Travail*) meghatározott törvényi keret (L351-1 e.v. cikkelyek) igen fontos a munkanélküliséggel kapcsolatos törvények szempontjából. Ezt a keretet fejlesztette tovább a munkáltatók és az alkalmazottak közötti kollektív szerződés. A családjogi és a szociális segítségről szóló törvénykönyv (*Code de la Famille et de l'Aide Sociale*) a segélyekkel kapcsolatos törvények szempontjából fontos.

A törvényhozásban három rendelkezési szint létezik: a törvények (*lois*), az Államtanács (*Conseil d'État*) elé terjesztendő rendeletek (*décrets*) és azon rendelet, amelyre a fenti követelmények nem vonatkozik. A társadalombiztosítási törvénykönyv (*Code de la Sécurité Sociale*) különböző cikkelyeit megelőző *L*, *R* és *D* betűk a fent említett három rendelkezési szintet jelölik.

Kockázati tényezők és juttatások

Öregség

Különbséget kell tennünk a járulékfizetésen, illetve a nem járulékfizetésen alapuló általános rendszer és az idősnek járó segélyek között. Azok a biztosított személyek, akik 150 negyedéven át fizettek járulékot, hatvanadik életévük elérésekor nyugdíjra (*pension de retraite*) jogosultak. A nyugdíj összege a 10 legjobb munkaév évi keresete átlagának 50%-a. Azok az időszakok is beszámítanak a 150 negyedévbe, amelyekben a biztosított önhibáján kívül nem fizetett járulékot, pl. betegség miatt, munkanélküliség esetén vagy sztrájkidőszakban. A 150-ből hiányzó minden negyedév a nyugdíj 1,25%-os csökkentését vonja maga után. Ha kedvezőbb az igénylő számára, a csökkentést a 65. életév eléréséig még letöltött negyedévek figyelembevételével számítják ki. Ez azzal függ össze, hogy a 65. életév betöltésekor mindenki teljes nyugdíjra jogosult, még akkor is, ha nem tett mindenben eleget járulékfizetési kötelezettségének. Bizonyos speciális kategóriákba tartozó személyek – így a legalább 50%-ban munkaképtelenek és a háborús veteránok – már a 60. életév betöltésekor teljes nyugdíjat kapnak. A nyugdíjat növeli, ha az érintett 3 vagy több gyermeket tartott el, ha bizonyos kor feletti, önálló anyagi eszközökkel nem rendelkező házastársa van, vagy ha harmadik személy állandó ápolására szorul. Ennél a nyugdíjnál is van felső és alsó határ, akárcsak a járulékfizetés nélküli nyugdíjknál. A biztosított személy csak akkor jogosult nyugdíjra, ha munkaviszonya megszűnt.

1972-ben törvénybe iktatták, hogy az általános és a mezőgazdasági rendszer minden alkalmazottja köteles belépni a kollektív szerződésen alapuló vállalati nyugdíjrendszerbe.

Járulékfizetés nélküli juttatásban részesülnek azok a 65 év feletti (munkaképtelenség esetén 60 év feletti) francia állampolgárok (illetőleg olyan országok állampolgárai, amelyekkel Franciaország megegyezést kötött), akiknek állandó lakhelye (bizonyos ideje) Franciaországban van, és akiknek anyagi eszközei nem haladják meg a megállapított felső határt. En-

nek az ellátásnak két eleme van: az alapjáradékok (*allocations de base*) és az országos szolidaritási alap kiegészítő járadéka (*allocation supplémentaire du fond national de solidarité – FNS*). Napjainkban az FNS ellátásnak van csak jelentős szerepe. Ez biztosítja, hogy az időseknek nyújtott teljes ellátás, azaz a járulékfizetéses nyugdíj vagy az alapjáradék és kiegészítő ellátás együtt elérjék az időskori minimum (*minimum vieillesse*) szintjét. Az ellátás egységes összegű, illetve az igénylő családi körülményeihez igazodva változik. 65 év fölötti (munkaképtelenség esetén 60 év fölötti), elégtelen anyagi eszközökkel rendelkező személyek otthoni segítségre (*aide à domicile*), illetőleg magánszemélyeknél vagy intézményekben való elhelyezésre jogosultak. Az otthoni segítség lehet pénzbeli vagy természetbeni (a háztartásban nyújtott segítség). Mivel a nyugdíjbiztosítási rendszer köteles az időskori minimumot biztosítani, a rendszer keretében nyújtott pénzbeli segélynek nincs különösebb gyakorlati jelentősége.

Halálozás

A halálozási biztosítás keretében (*assurance décès*) az elhunyt eltartott családtagjai olyan összeget kapnak, amely az elhunyt halálát megelőző 3 hónapra számított napi átlagkereset kilencvenszerezésének felel meg (vannak minimális és maximális határok). A megelőző munkaviszonynak és járulékfizetésnek ki kell elégíteniük bizonyos minimális feltételeket. Csak olyan személyek igényelhetik a juttatást, akiket a biztosított halálakor tartósan és teljes mértékben eltartott. Ha ez nem elégséges az elsőbbség eldöntéséhez, a törvénykezés az elhunyttal házasságban álló vagy együttélő személyt tekinti járadékra jogosultnak. Ha az elhunytnek nem volt házastársa, akkor utódai, ezek hiányában pedig felmenői jogosultak.

Ha az elhunytnek a halálát megelőző három hónapban volt nyugdíjbiztosítása, illetőleg rokkantsági járadéka (*allocation aux adultes handicapés*) vagy a megbiztosítási rendszer keretében kapott természetbeni juttatást, túlélő házastársa özvegyi nyugdíjra (*allocation de veuvage*) jogosult. A nyugdíj feltétele, hogy az igénylő 55 év alatti, egy vagy több gyermeket nevel (vagy nevelt a gyermek 16. születésnapját megelőző 9 évben), állandó lakhelye Franciaországban van és anyagi eszközei elégtelenek. A nyugdíj maximum 3 évig jár; ha azonban a túlélő házastárs 50 év feletti, az ideiglenes nyugdíjat 55 éves koráig kapja. A nyugdíj egységes összegű és degresszív (minden évben csökken). Ha a túlélő házastárs újra megházasodik vagy élettársi viszonyt kezd valakivel, elveszti nyugdíjjogosultságát.

Ha az elhunyt személy nyugdíjas volt vagy rövid időn belül nyugdíjba ment volna, a túlélő házastárs állandó özvegyi nyugdíjra (*pension de réversion*) jogosult. A nyugdíjnak vannak jövedelmi feltételei, továbbá a túlélő házastársnak 55 év felettinek kell lennie, és a házasságnak legalább két éve kell fennállnia (vagy gyermeknek kell lennie a házasságból). Az elhunyt személy elvált házastársa csak akkor jogosult a nyugdíjra, ha nem házasodott újra. Bizonyos esetekben a nyugdíjat arányosan meg kell

osztani a túlélő házastárs és az egyedülélő elvált házastárs(ak) között; az elosztásnál figyelembe veszik a házasságok időtartamát. Az állandó özvegyi nyugdíj az elhunyt személy tényleges vagy feltételes nyugdíjának (azaz amelyet nyugdíjazásakor kapott volna, feltéve, hogy legalább 15 évig fizetett biztosítást) 52%-a. Ha az elhunyt 15 évnél rövidebb ideig fizetett biztosítást, az özvegyi nyugdíj arányosan csökken. Magasabb nyugdíjat kap az az özvegy, aki három vagy több gyermeket nevel.

Ha a biztosított személy nyugdíjra vagy rokkantsági nyugdíjra (*pension de retraite* vagy *pension d'invalidité*) jogosult vagy lett volna (egy idő után) jogosult, az 55 éven aluli házastárs is özvegyi nyugdíjra (*pension de veuf/veuve*) jogosult, ha oly mértékben rokkant, hogy ha lett volna saját biztosítása, annak alapján maga is rokkantnyugdíjra lenne jogosult. A nyugdíj az elhunyt személy tényleges vagy feltételes nyugdíjának 52%-a (vannak alsó és felső határok); magasabb nyugdíj jár annak a túlélő házastársnak, aki három vagy több gyermeket nevel. Ha a túlélő újr házasodik, elveszti nyugdíjjogosultságát. A túlélő házastárs 55 éves korától kezdve a nyugdíj automatikusan állandó özvegyi nyugdíjra (*pension de réversion*) változik.

Ha a biztosított személy üzemi baleset vagy betegség következtében hunyt el, eltartott házastársa és bizonyos kor alatti gyermekei életjáradékra (*rente viagère*) jogosultak. Az életjáradék feltétele, hogy a házasságkötés a baleset előtt vagy két évvel a halálozás előtt jöjjön létre (kivéve, ha egy vagy több gyermek született a házasságból). Az elvált házastárs csak akkor igényelhet életjáradékot, ha volt házastársa halálakor tartásdíjat fizetett neki. Ha a túlélő házastárs újr házasodik, az életjáradék fizetését felfüggesztik, de egy alkalommal egy átalányösszeget fizetnek. A házastárs újra igényelhet életjáradékot, ha elválk vagy újra özvegyiségre jut. Ha az elhunyt személynek sem házastársa, sem gyermekei nem voltak, az elhunyt felmenői akkor igényelhetnek életjáradékot, ha be tudják bizonyítani, hogy az elhunytak velük szemben eltartási kötelezettsége lett volna. Ha az elhunyt személynek volt házastársa és/vagy gyermekei, a felmenők akkor igényelhetnek életjáradékot, ha az elhunyt tartotta el őket. Az életjáradék az elhunyt keresetének 30%-a (illetőleg 50%-a akkor, ha a jogosult 55 év fölötti vagy legalább 50%-os rokkant). Az elvált házastárs életjáradéka az elhunyt keresetének 20%-a. Az első két félárva életjáradéka a kereset 15%-a, minden további gyermek esetében a kereset 10%-a; a felmenőknek fizetett életjáradék együttesen nem haladhatja meg a kereset 30%-át. Az életjáradékok együttesen nem haladhatják meg az elhunyt keresetének 85%-át. Az életjáradékon felül az özvegynek temetési segély is jár; a temetés költségeit az igazgatási szervek térítik meg.

Ha a biztosított halálakor munkanélküli segélyt kapott a munkanélküli biztosítási rendszer keretében, a túlélő házastárs az elhunyt napi segélyének százhuszszorosát, eltartott gyermekei a napi segély negyvenötszörösét kapják.

Munkaképtelenség

Annak a biztosított személynek, akit az orvos munkaképtelennek nyilvánít, a betegbiztosítási rendszer (*assurance maladie*) táppénzt (*indemnité journalière*) biztosít. Bizonyos minimális feltételek vonatkoznak a biztosított személy korábbi foglalkoztatására és járadékfizetésére.

Egyes speciális esetekben, hosszú távú munkaképtelenség esetén a táppénz 3 napos várakozási idő elteltével és maximum 3 évig jár. A többi esetben a biztosított személy egy 3 éves időszakon belül 360 napig kaphat táppénzt. A táppénz összege a munkaképtelenséget megelőző 3 hónap napi átlagkeresetének 50%-a (vannak alsó és felső határok). Ha a biztosított személy három vagy több gyermeket tart el, a táppénz a munkaképtelenség 31. napjától a napi átlagkereset 2/3-ára emelkedik.

Az anyasági biztosítási rendszer (*assurance maternité*) keretében járó pénzbeli juttatás (*indemnités journalières de repos*) ugyanazokhoz a feltételekhez kötött, mint a betegbiztosítási rendszer keretében járó táppénz. Ezen felül a terhes anyának legalább 4 vizsgálaton kell részt vennie a szülés előtt. Az anyasági ellátás minimum 16 héten keresztül jár (a szülés előtt 6, utána 10 hét). Ha a családban a születendő gyermeken kívül már legalább két gyermek van, az anyasági ellátás 26 hétig jár (a szülés előtt 8, utána 18 hét). Az anyasági ellátás összege az utolsó 3 ledolgozott hónap napi átlagkeresetének 84%-a (vannak alsó és felső határok). Anyasági juttatás örökbefogadás esetén is jár; az anya halála esetén a gyermek apja kapja az anyasági juttatást.

A vállalati kiegészítő rendszerek általában a kereset szintjéig emelik fel a táppénzt.

Azok a 15 év fölötti személyek, akik már legalább 3 hónapja kapnak egészségügyi ellátást (*aide médicale*; az ellátás jövedelemigazoláshoz kötött, lásd az orvosi ellátásról szóló részt), és akik betegségük miatt semmilyen munkatevékenységet sem tudnak folytatni, havonta pénzbeli juttatásra jogosultak: ez az egészségügyi ellátási pótlék (*allocation d'aide médicale*). A gyakorlatban sem az egészségügyi ellátásnak, sem a pótléknak nincs különösebb jelentősége.

Azok a 60 év alatti személyek, akik munka- illetve keresőképességük 2/3-át elvesztették, rokkantsági nyugdíjra (*pension d'invalidité*) jogosultak a rokkantbiztosítási rendszer (*assurance invalidité*) keretében. A nyugdíj feltétele az, hogy a rokkant személy nem képes olyan keresetre szert tenni, amely meghaladná azok keresetének 1/3-át, akik ugyanabban a körzetben és ugyanabban a foglalkozási kategóriában dolgoznak, mint az igénylő. A munkaképtelenség mértékének megállapításakor a megmaradt munkaképesség mellett figyelembe veszik az igénylő általános egészségi állapotát, korát, testi és szellemi képességeit, iskolai végzettségét és munkaviszonyait. A nyugdíjjogosultság egyrészt a korábbi foglalkoztatástól függ, másrészt az igénylőnek a megelőző 12 hónapban már rokkantnyilvántartásba kell magát vétetnie. A nyugdíj összegének meghatározásánál három alkategóriát különböztetnek meg:

– azok a személyek, akik képesek bizonyos tevékenységek végzésére;

- azok a személyek, akik semmilyen tevékenység végzésére nem képesek;
- azok a személyek, akik semmilyen tevékenység végzésére nem képesek, és állandó ápolásra szorulnak.

Az első kategóriába tartozók nyugdíja a 10 legmagasabb évi kereset átlagának 30%-a, a második kategóriába tartozóknál ez 50%, a harmadik kategóriába tartozóknál 90% (itt is vannak alsó és felső határok). A rokkantsági nyugdíj az FNS jövedelemigazoláshoz kötött kiegészítő járadékával együtt el kell, hogy érje a rokkantsági minimumot (*minimum invalidité*), amely az öregségi minimummal egyenlő. A rehabilitációs programban részt vevő személy a program alatt is megkapja teljes nyugdíját vagy annak egy részét.

Munkahelyi baleset vagy foglalkozási ártalom következtében fellépő időleges vagy maradandó munkaképtelenség esetén (pénzbeli és természetbeni) juttatás igényelhető a munkahelyi baleseti és foglalkozási ártalom elleni biztosítási rendszer keretében. A természetbeni juttatások magukba foglalják többek között az orvosi kezelés, a gyógyszerek, a segédeszközök és a rehabilitáció költségeinek megtérítését. A költségeket a megbiztosító közvetlenül az egészségügyi ellátást nyújtó személyeknek és intézményeknek fizeti; az igénylő nem fizet semmit. Időleges munkaképtelenség esetén, az illető táppénzre jogosult. A táppénz egynapos várakozási idő elteltével esedékes (az első napot a munkáltató fizeti), és az igénylő teljes felépüléséig, a sérülés állandósulásáig vagy az illető haláláig jár. Következésképpen a táppénz időtartama nem korlátozott. A táppénz a kereset 50%-a az első 28 napra; attól kezdve az utolsó fizetési időszak napi átlagkeresetének 2/3-a. A táppénz alsó és felső határai kedvezőbbek, mint a többi társadalombiztosítási rendszer keretében meghatározott határok. Maradandó munkaképtelenség esetén, azaz, ha a munkaképtelenség állapota állandósul, az igénylő nyugdíjra jogosult. A nyugdíj összegének megállapításakor egyrészt a munkaképtelenséget megelőző 12 hónap alatt járó fizetést (itt is viszonylag kedvező alsó és felső határokat állapítanak meg), másrészt a munkaképtelenség mértékét veszik figyelembe. Ez utóbbit úgy határozzák meg, hogy összehasonlítják a sérülés jellegét, az igénylő általános egészségi állapotát, korát, testi és szellemi képességeit, iskolai végzettségét valamint jártasságát az erre a célra összeállított listával. A nyugdíj összegének meghatározásakor az 50%-nál kisebb munkaképtelenségnek a felét veszik csak figyelembe; ha a munkaképtelenség meghaladja az 50%-ot, a munkaképtelenség egészét figyelembe veszik. Állandó ápolás szükségessége esetén a nyugdíj 40%-kal emelkedik. Csak 10%-nál nagyobb munkaképtelenség esetén jogosult a sérült nyugdíjra. Ha a munkaképtelenség nem éri el a 10%-ot, a sérült átalányösszegre (*indemnité en capital*) jogosult; az átalányösszeg egységes összegű, és a munkaképtelenség százalékától függ. Speciális kártérítést fizetnek annak az alkalmazottnak, aki valamilyen foglalkozási betegség következtében, és állapota romlásának megelőzésére kénytelen munkát változtatni, de nem jogosult nyugdíjra. A kártérítés (*indemnité de changement d'emploi*) 60 napi kereset megszorozva azon évek számával, ame-

lyek alatt az illető ki volt téve a veszélynek (maximum 300 napi kereset). Speciális szabályok érvényesek azokban az esetekben, amelyekben az áldozat vagy a munkáltató (illetőleg megbízottjai) szándékosan vagy súlyosan szabálytalan viselkedése okozza a munkahelyi balesetet. Ezeknek a szabályoknak az alkalmazása az áldozat vagy a túlélő nyugdíjának elvesztéséhez (az áldozat szándékos cselekedete esetén), csökkentéséhez (az áldozat súlyosan szabálytalan viselkedése esetén) vagy növeléséhez (a munkáltató súlyosan szabálytalan viselkedése esetén) vezethet. Külön juttatások léteznek azon testi és szellemi fogyatékos személyek számára, akiknek a rokkantbiztosítási rendszer keretén belül nem jár juttatás.

Gyógypedagógiai oktatási járadéokra (*allocation d'éducation spéciale*) jogosultak azok a személyek, akik 20 év alatti, legalább 80%-ban fogyatékos gyermeket tartanak el. A járadék a családi ellátás (lásd később) alapösszegének 32%-át teszi ki. Magasabb járadék igényelhető akkor, ha a fogyatékoság magas költségekkel jár, illetőleg ha harmadik személy segítségére van szükség. A növekmény összege a költségeknek illetőleg az ápolás szükségességének megfelelően változik (az alap 24 vagy 72%-a). Azok a személyek, akik 50–80%-ban fogyatékos gyermeket tartanak el, akkor igényelhetnek járadékot, ha a gyermek speciális iskolába jár, vagy állapota otthoni oktatási segítséget tesz szükségessé. Rokkantsági járadék (*allocation aux adultes handicapés*) jár azoknak a 16 év feletti francia állampolgároknak, akik már nem jogosultak családi pótlékra (*allocation familiale*), de legalább 80%-ban fogyatékosok, illetőleg fogyatékoságuk miatt nem tudnak semmilyen munkaterületen elhelyezkedni. Rokkantsági járadék csak akkor jár, ha az igénylő nem kap a járadékkal megegyező szintű rokkantsági vagy öregségi nyugdíjat. A járadék a minimális rokkantsági nyugdíj összegével egyenlő, és jövedelemigazoláshoz kötött.

A rokkantaknak járó szociális támogatás (*aide sociale aux personnes handicapées*) feltételei a kor és a munkaképtelenség tekintetében megegyeznek a rokkantsági járadék fent leírt feltételeivel. Pénzbeli juttatás is igényelhető: ez a járadékpótlék (*allocation compensatrice*). Ezenkívül speciális elhelyezkedési lehetőségeket is tudnak nyújtani a fogyatékosoknak, pl. védett műhelyekben. A juttatások jövedelemigazoláshoz kötöttek.

Munkanélküliség

Minden olyan munkanélküli, aki nem saját döntése alapján vesztette el munkáját, járadékra jogosult a munkanélküli biztosítási rendszer (*assurance chômage*) keretén belül, ha munkaképes. A járadék további feltétele, hogy az illető 60 év alatti legyen (vagy 65 év alatti, ha korábbi munkaviszonya alapján nem jár neki teljes öregségi nyugdíj), regisztráltassa magát az Országos Munkaügyi Hivatalnál (*Agence Nationale pour l'Emploi*), és aktívan állást keressen. Csak az a munkanélküli kaphat járadékot, aki korábban egy bizonyos időn át biztosított volt. Háromféle járadékot különböztetnek meg: az alapellátást (*allocation de base normale*),

a csökkentett alapú ellátást (*allocation de base minorée*) és a végjárandóságot (*allocation de fin de droits*).

Alapellátást kap minden olyan személy, aki a munkanélküliséget megelőző 12 hónap alatt hat, 24 hónap alatt tizenkét, 36 hónap alatt huszonegy havi járulékot fizetett. A juttatás egy egységes összegből és egy keresetarányos részből áll; ez utóbbi a munkanélküliség előtti 12 hónap bruttó átlagkeresetének 40%-a (alsó és felső határokkal). A juttatás teljes összege a fizetés 57–75%-a között mozoghat. A juttatás időtartama a biztosítás időtartamától függően 3–27 hónap között változik. Egyéni alapon az időtartam 3 hónappal meghosszabítható (maximum 18 hónapra), de ebben az esetben az 55 év alattiak juttatása csökken. A teljes nyugdíjra való jogosultság eléréséig munkanélküli járadékra jogosultak azok, akiknek legalább 10 éves munkaviszonyuk van, és 57,5 éves korukig egy évnél hosszabb ideig nem kaptak munkanélküli járadékot.

Csökkentett alapú ellátás jár azoknak a munkanélkülieknek, akik 6 hónapnál rövidebb ideig voltak biztosítva, de a munkanélküliséget megelőző 12 hónap alatt legalább 3 havi járulékot fizettek. Ez a juttatás is egy egységes összegből és egy keresetarányos részből áll; ez utóbbi a munkanélküliséget megelőző 12 hónap bruttó átlagkeresetének 30%-a. A juttatás alsó határa rögzített, a plafon pedig nem haladhatja meg az alap 56,25%-át. A juttatás időtartama 3 hónap; tovább nem hosszabítható meg.

Végjárandóságot, a jogosultság lejártát követő ellátást azok a munkanélküliek igényelhetnek, akik kimerítették a normál alapú ellátásra való jogosultságukat. A járandóság egységes összegű; azok az 55 év feletti munkanélküliek, akiknek legalább 20 éves munkaviszonyuk van, magasabb járandóságot kapnak, és speciális szabályok vonatkoznak az 57,5 évnél idősebbekről. A járandóság időtartama a biztosítás időtartamától és az igénylő életkorától függően 6–18 hónap között változik. Egyéni esetekben az időtartam 9 hónappal meghosszabítható. Figyelembe kell azonban venni, hogy a normál alapú, és az ennek lejártát követő ellátás együttes időtartama korlátozott.

A munkanélküli segély (*régime de solidarité*) két juttatásból áll: a speciális szolidaritási juttatásból (*allocation de solidarité spécifique*) és a beilleszkedési juttatásból (*allocation d'insertion*). Speciális szolidaritási juttatást kapnak azok a tartós munkanélküliek, akiknek a járulékos ellátásokra való jogosultsága lejárt. A jogosultság feltételei a megfelelő életkor, a munkaképesség, a Munkaügyi Hivatalnál (ANPE) való regisztrálás, és az aktív munkakeresés tekintetében megegyeznek a munkanélküli biztosítási rendszer feltételeivel. Csak az a személy igényelhet szolidaritási juttatást, aki legalább 5 évi fizetett munkát végzett a munkanélküliséget megelőző 10 év folyamán; a gyermeket nevelő munkanélkülieknél ez utóbbi követelményt enyhítik. A juttatásra való jogosultság jövedelemigazoláshoz kötött. A juttatás egységes összegű; az 55 év feletti személyek korábbi munkaviszonyaik függvényében magasabb összeget kaphatnak. A juttatás alkalmanként 6 hónapig járhat, az öregségi nyugdíjra való jogosultság eléréséig.

A beilleszkedési juttatást (*allocation d'insertion*) meghatározott csoportokhoz tartozó olyan személyek kapják, akik még nem dolgoztak, illetőleg nem dolgoztak még elég hosszú ideig ahhoz, hogy járulékfizetéses juttatásra legyenek jogosultak. Ez a juttatás, bizonyos további feltételek mellett, 16–25 év közötti fiatal munkahelykeresőknek, özvegyeknek, gyermekes elvált vagy egyedül élő nőknek, elítélteknek, menekülteknek (és még néhány más kategóriába tartozó személynek) jár. A munkaügyi szervekkel való együttműködés (regisztrálás, aktív munkakeresés) ebben az esetben is feltétel. A juttatás egységes összegű, de eltérő a fiatal munkahelykeresőknél, a nőknél, és a többi kategóriába tartozó személyeknél. A juttatás jövedelemigazoláshoz kötött; időtartama 1 év. A fiatal munkahelykeresők csak 1–6 havi várakozási idő elteltével kapnak juttatást.

Különleges juttatás (*allocation spécifique*) jár minden olyan személynek, aki munkahelyének ideiglenes bezárása vagy a munkaidő (gazdasági dekonjunktúra, a nyersanyag- vagy energiaellátás akadozása, elemi csapás, szélsőséges időjárási viszonyok vagy átszervezés miatt) heti 37 óra alá csökkenése következtében vált munkanélkülivé. A juttatás összege a minimális órabér 65%-a, és maximum évi 500 órára fizetendő. Ezenkívül, a munkanélküli kollektív munkaszerveződésen alapuló kiegészítő kártérítést (*indemnité conventionnelle complémentaire*) is igényelhet; ennek összege a fizetendő speciális juttatás figyelembe vételével a bruttó órabér 50%-a. Azok az alkalmazottak, akik az előbbi okok miatt négy egymást követő hét során nem dolgoztak, „normális” munkanélkülinek tekintendők, azaz ebből a rendszerből kikerülnek. Minden olyan alkalmazott, aki legalább heti 39 órát (kötelező munkaidő) dolgozik, havi minimálbérre jogosult. Ez a jog akkor is fennáll, ha munkaideje pl. betegség, szülés vagy sztrájk miatt csökken. Következésképpen, ha a fizetés és a munkanélküli segély együttesen nem éri el a minimálbér összegét, a különbségnek megfelelő kiegészítő juttatás (*allocation complémentaire*) igényelhető.

Orvosi ellátás

A betegbiztosítási rendszer fedezi többek között a körzeti orvosi, sebészeti és fogászati kezelés, a gyógyszerek, a kórházi és szanatóriumi ápolás, a rehabilitáció, a szállítás és a testi és szellemi fogyatékosok elhelyezésének költségeit. A rendszer nem csak a biztosítottra, hanem a hozzátartozókra is kiterjed. Hozzátartozónak számít: a biztosított személy házastársa, tartósan és teljes mértékben általa eltartott, együttlakó személy, eltartott gyermekei és felmenői; továbbá (harmadfokig) a biztosítottal egy háztartásban élő utódai és rokonai, akik a háztartás vezetéséért és két vagy több, a biztosított által eltartott gyermekért felelősek.

A biztosított foglalkoztatási és a járulékfizetési körülményeinek függvényében jogosult a költségek térítésére. A biztosított általában megelőlegezi a költségeket, s ezeket az igazgatási szerv visszamenőleg téríti meg. A visszatérítés sosem teljes. Elvileg szabályzat határozza meg, hogy a

biztosítottak mekkora személyes hozzájárulást (*ticket modérateur*) kell fizetnie egyes orvosi beavatkozásokért. A gyakorlatban azonban – néhány esettől eltekintve – nem alkalmazzák a személyes hozzájárulás rendszerét. Így például nem kell hozzájárulást fizetni költséges operációknál, vagy ha a további térítések bizonyos összeghatár felett vannak, valamint egyes, speciális kategóriába tartozó – pl. rokkantsági nyugdíjra jogosult – személyek esetében. Egyébként a legtöbb esetben a kötelező hozzájárulást is visszatéríti a *Mutualité* (a kölcsönös segélyegylet), azaz egy olyan biztosítási alap, amelyhez a biztosítottak nagy része önként vagy kollektív szerződés keretében csatlakozik.

A terhesség és szülés esetén szükséges orvosi ellátás, gyógyszerek és a kórházi ápolás költségeit és az egyéb felmerülő költségeket az anyasági biztosítási rendszer téríti meg. Nemcsak a saját biztosítással rendelkező nők jogosultak erre, hanem a biztosított személy eltartott házastársa, élettársa vagy lánya is. A korábbi munkaviszonyokra és a járulékfizetésre vonatkozó feltételek megegyeznek a betegbiztosítási rendszer keretében megszabott feltételekkel. Csak azok a személyek igényelhetnek ellátást, akik a biztosítást a szülés előtt legalább 10 hónappal kötötték meg. A gyógyszerköltségeket meghatározott összegig a biztosítási szabályok szerint kell fedezni, ezen felül ingyenesek.

Az egészségügyi segélyezés (*aide médicale*) a beteg- és anyasági biztosítási rendszer ellátásaihoz hasonló természetbeni ellátásokat biztosít. Ebben az esetben a fizetendő térítés visszaigényelhető. Ez a jogosultság akkor áll fenn, ha a betegséggel kapcsolatos költségek aránytalanul nagyok az igénylő anyagi helyzetéhez viszonyítva. A betegbiztosítási rendszer széleskörű kiterjedtsége következtében az egészségügyi segélynek nincs nagy jelentősége.

Család

Ezen a területen megkülönböztetjük az általánosan érvényes, jogilag kötelező keretrendszerrel és a családi segélyeket.

A jogilag kötelező általános rendszerben meghatározott sokféle családi ellátás három csoportba osztható:

- általános eltartási jövedelem (*prestations générales d'entretien*);
- szüléssel kapcsolatos ellátás (*prestations liées à la naissance*);
- különleges célú ellátás (*prestations à affection spéciale*).

Egyes ellátások kivételével általános szabályok rögzítik a jogosultak körét, a jogszerező gyermekek körét, valamint az ellátások számításának módját. Néhány kivételtől eltekintve minden Franciaországban élő iskolaköteles gyermek (16 éves korig) jogszerező. E korhatáron túl jogszerezők az olyan 16–17 év közötti gyermekek, 16–20 év közötti tanulók, ipari tanulók vagy munkaképtelen gyermekek is, akiknek munkából származó jövedelme egy megszabott határ alatt marad. Ha az igénylő lánya, lánytestvére vagy házastársa az igénylővel egy háztartásban él, ő vezeti a háztartást, és fe-

lelős eltartott gyermekeiért, akkor ugyanaz vonatkozik rá, mint a tanulmányokat folytató gyermekre. A háztartást vezető házastársra csak abban az esetben érvényes ez, ha a gyermekek anyjának fizetett munkát kell végeznie, meghalt, elhagyta a háztartást vagy valamilyen fogyatékoságból következően képtelen a háztartás vezetésére illetőleg gyermeknevelésre. Nem szükséges, hogy a kedvezményezett és a gyermek között jogi viszony álljon fel. A családi ellátás összege az ún. havi számítási alaptól (*base mensuelle de calcul*) függ. Az alapot félévenként jogilag kötelezően hozzáigazítják az áremelkedésekhez.

Négyféle általános eltartási jövedelem (*prestations générales d'entretien*) létezik, amelyet havonta fizetnek. A családi pótlék (*allocations familiales*) az összes családi ellátás kb. 52%-át teszi ki. A családi pótléket csak a második eltartott gyermek után kezdik fizetni. A családi pótlék az első két gyermek után az alapösszeg 32%-a, a harmadik és azt követő gyermekek után az alap 41%-a; a pótlék 10 éves kortól 9%-kal, 15 éves kortól 16%-kal emelkedik; ez a növekmény az első gyermek után is jár, ha legalább három eltartott gyermek van a családban. Családi kiegészítés (*complément familial*) jár annak a személynek illetve családnak, akinek/amelynek jövedelme egy meghatározott határ alatt marad, és aki/amely három vagy több, három év fölötti gyermeket nevel. A kiegészítés az alap 41,56%-a.

Családi megélhetési pótlék (*allocation de soutien familial*) jár minden olyan árva vagy félárva gyermek után, akinek egyik vagy mindkét szülője ismeretlen, illetőleg nem hajlandó vagy képes gyermekét eltartani. Ez a pótlék az apának, anyának illetőleg annak a személynek fizetendő, aki tartósan eltartja a gyermeket. Ha az apa vagy az anya újraházasodik vagy élettársi viszonyra lép, a megélhetési pótlékre való jogosultsága megszűnik. A pótlék összege a teljes árvák után az alapösszeg 30%-a, a félárvák után 22,5%. Az egyedülálló szülői pótlék (*allocation de parent isolé*) annak a szülőnek jár, aki legalább egy gyermek kizárólagos eltartója. Egyedülálló szülőnek tekinthető minden olyan házastársat túlélő, elvált, különélő, elhagyott, nőtlen/hajadon szülő és egyedülálló terhes nő, akinek nincs élettársa. A szülői pótlék az alapösszeg 150%-a, amely minden gyermek után 50%-kal emelkedik. Ez az ellátás jövedelemigazoláshoz kötött. 12 hónapig jár, de általában addig fizetik, amíg a legkisebb gyermek be nem tölti 3. életévét.

A szüléssel kapcsolatos ellátások három típusa különböztethető meg. A csecsemőpótlék (*allocation au jeune enfant*) a terhesség negyedik hónapjától a csecsemő három hónapos koráig fizetendő. A pótlék maximum három éves korig hosszabbítható meg, de ekkor jövedelemigazoláshoz kötött. A pótlék az alapösszeg 45,95%-a.

Szülői nevelési pótlék (*allocation parentale d'éducation*) annak a személynek jár, akinél a születéssel vagy örökbefogadással az eltartott gyermekek száma háromra emelkedik, és aki már nem végez fizetett munkát. A pótlék a legfiatalabb gyermek hároméves koráig jár. Csak az az igénylő kaphatja ezt az ellátást, akinek legalább két éves munkaviszonya volt a szülést illetőleg az örökbefogadást megelőző 10 év során. A pótlék az

alapösszeg 142,57%-a (a csecsemőpótlék benne van ebben az összegben). Ha a kedvezményezett a gyermek harmadik életévében félmunkaidős munkát vállal vagy szakképzésben vesz részt, továbbra is jogosult a pótlék 50%-ára. Szigorú rendelkezések intézkednek arról, hogy a fenti családi ellátások összege (amely elég magas lehet) ne érje el az anyaság esetén elérhető munkabér- vagy jövedelemfenntartó programok színvonalát.

Otthoni gyermekfelügyeleti pótlék (*allocation de garde d'enfant à domicile*) fizetendő minden olyan családnak vagy egyedülálló szülőnek, amely/aki egy vagy több személyt alkalmaz gyermekei otthoni felügyeletére, mivel a szülő vagy szülők meghatározott időtartamú kereső tevékenységet folytat(nak). E pótlék nem bizonyult különösebben sikeresnek.

A különleges betegségi járadékok (*allocations à affections spéciales*) közül csak az iskolai évkezdési pótlékot (*allocation de rentrée scolaire*) említjük meg itt. (Az ugyancsak idetartozó gyógypedagógiai nevelési pótlékról már korábban szóltunk.) Ez az ellátás olyan családoknak fizetendő, amelyeknek 6–16 év közötti iskolaköteles gyermekei után más családi juttatás is jár. Minden egyes gyermek után az alapösszeg 20%-a jár, amely az iskolai évkezdéskor fizetendő, és jövedelemigazoláshoz kötött.

Az a családfő, aki két vagy több gyermeket tart el, és akinek anyagi eszközei nem elégségesek a gyermekneveléshez, nevelési segílyt (*aide sociale aux familles*) igényelhet, ami szigorú jövedelemigazoláshoz kötött. Mivel a családi ellátások eddigiekben vázolt általános rendszere elég bőkezű, ennek a segílynek csekély a gyakorlati jelentősége.

Segélyezés

Mint az eddigiekből kitűnt, a francia társadalombiztonsági törvénykezésben számos olyan segély jellegű juttatás található, amelyeket különleges személyi kategóriák számára vagy különleges szükségletek kielégítésére vezettek be. Nemrégiben egy általánosabb segélyezési rendszert vezettek be: ez a beilleszkedési minimumjövedelem (*revenu minimum d'insertion*). A jogosultság feltétele franciaországi állandó lakhely. A francia nemzetiség nem követelmény, bár azokat illetően, akik nem valamely Európai Közösséghez tartozó ország állampolgárai, speciális követelmények vonatkoznak a franciaországi tartózkodás időtartamára; ezek a személyek akkor igényelhetnek juttatást, ha már legalább 3 éve élnek Franciaországban. A beilleszkedési minimum csak 25 év fölötti személyeknek jár (kivéve az olyan 25 év alatti személyeket, akik egy vagy több gyermeket tartanak el). Diákok és ipari tanulók nem jogosultak erre a juttatásra.

A juttatás szintje a háztartás összetételétől függ. Egyedülálló szülő esetén az alapösszeg 50%-kal emelkedik a házastárs és az élettárs után; az alapösszeg 30%-kal emelkedik minden egyes, családi ellátásra jogosult gyermek után, valamint a háztartás minden olyan 25 év alatti tagja után, akit az igénylő tart el. A ténylegesen nyújtandó összeg a család előzőek szerint kiszámolt minimumjövedelmének és összes tényleges jövedelmének a különbsége. A tényleges jövedelmekbe, néhány különleges juttatás

kivételével, mindenfajta jövedelem, így a tartásdíj is beleszámít. A jövedelmek kiszámításánál a háztartás összes tagjának anyagi eszközeit figyelembe veszik.

A beilleszkedési minimumjövedelmet igénylőnek részt kell vennie beilleszkedésre irányuló tevékenységekben. A jövedelem először három hónapig jár. Ez alatt az idő alatt az állam egy beilleszkedési tervet felvázoló „szerződést” javasol. A beilleszkedés nem feltétlenül irányul fizetett munkára; a szakképzés vagy az ipari tanulmányok is érvényes célnak minősül. A jogszabály szociális jellegű beilleszkedési program kidolgozását is lehetővé teszi (pl. olyan programot, amely az analfabétizmus vagy az alkoholizmus elleni harcot tűzi ki céljául). A szerződés megkötése után a juttatás 3–12 hónapig jár; többször, hasonló hosszúságú időtartamra megújítható. Ha az igénylő nem teljesíti a szerződésben vállalt kötelezettségét, elveszti a juttatásra való jogosultságát.

Fordította Andor Eszter

HARMADIK PART teljességügyi értesítő

A KÖRNYEZETTEL,
EGYMÁSSAL
ÉS ÖNMAGUNKKAL
való együttélés új és régi útjait
keresők folyóirata

Megjelenik: 1989 óta,
évszakonként 80 oldalon.
Főszerkesztő: Maurer György

Kapható a nagyobb könyvesboltokban,
klubokban és előfizetéssel.
Címünk: 1124 Budapest, Németvölgyi út 120.
Telefon: 155-7565 (új!)

INGYENES
mutatványszámot kérésre küldünk.